

ПЕРЕДМОВА ДО УКРАЇНСЬКОГО ВИДАННЯ

Колись у черговій дискусії про освіту та необхідність змін для неї я зрозумів, що ми надто часто використовуємо термін «система освіти». Тоді постало питання: чим усе-таки є ця система? З чого вона складається, які її компоненти? Мені здається, що типовий погляд на систему освіти можна порівняти з таким собі зашкарублим механізмом, переповненим бюрократією, зайвими вказівками та безглуздими обмеженнями. Досить часто можна чути вислови на кшталт: «система освіти заважає нам...» – і далі йде перелік світлих та мудрих кроків, які хотілося б робити на благо учнів та студентів, але ніяк не вдається. Тож у той момент чергового тривалого обговорення вад і недоліків системи освіти я замислився, чим вона є насправді.

Очевидно, що система освіти охоплює Міністерство освіти та науки, його різні відділи, обласні та районні адміністрації освіти, директорів шкіл та ректорів університетів, решту адміністрації навчальних закладів, учителів та викладачів... І тут я на якийсь момент зупинився, адже й сам виконую роль викладача в університеті. То що, я теж є елементом системи освіти? А як же протиставлення себе з системою? І тоді я пішов далі й подумав, що система освіти має включати не тільки функціонерів освіти, а й учнів зі студентами, їхні сім'ї (включно з бабусями та дідусями), керівників компаній та організацій, куди будуть йти працювати випускники навчальних закладів.

Але якщо так міркувати, то стає очевидним, що вкрай важко знайти людину, яка б перебувала поза системою освіти. І справді, ми всі так або інакше пов'язані з освітою: або вчимося зараз, або самі

навчасмо, або наші діти вчать, або ми плануємо наймати людину, яка щойно закінчила навчання, і нам потрібно бути впевненим у її професійних якостях. З іншого боку, якимось безглуздо вважати всіх елементами системи, бо тоді система втратить свої межі – і що тоді? Тож у той момент своїх міркувань я подумав, що краще було б використовувати термін «екосистема освіти». Слово «екосистема» наводить нас на думку про органічність процесів, їх природність та злагодженість – на протигагу «системі», яка більше асоціюється з чимось механістичним (принаймні в моїй уяві).

Не буду хизуватись і зізнаюся, що швидше за все цей потік власних думок та висновків суттєвим чином відбувся, зокрема, і під впливом книжок та виступів Кена Робінсона. Саме завдяки його працям я познайомився з поглядом на навчання як на органічний процес. Тоді як учитель та адміністратор намагаються створювати умови для проявлення природних талантів дитини, які органічно в ній присутні від самого народження, їхній праці може заважати механістичне вирівнювання та пристосування всіх до якогось одного химерного еталону «ідеального громадянина чи працівника».

У новій книжці Кена Робінсона ви знайдете майже всі ключові елементи екосистеми освіти (хоча цей термін жодного разу не вживається у тексті). Книжка промовляє до батьків, які намагаються дати своїм дітям найкращу або просто добру освіту. Цей насправді стислий текст містить опис основних складових екосистеми та стосунків між ними: батьків і дітей (коли автор говорить про розпізнавання талантів дітей), батьків та вчителів (коли говорить про порозуміння й довіру), батьків та адміністрації, дітей та вчителів – і зачіпає тему майбутніх працевдавців.

Хочу навести одну невелику цитату, яка добре демонструє важливість руху та комунікації з усіх сторін.

Не забувайте, що викладання і навчання – це міжлюдські взаємини, які потребують зусиль як від учнів, так і від учителя. Недавно я розмовляв зі студентами одного коледжу, й один із них запитав мене: «Деякі викладачі такі нудні. Що нам робити?» А я відповів: «Не можна звалювати все на викладача. Якщо вам нудно, частина проблеми – у вас самих. Не можна сидіти перед викладачем і думати: “Ну, давай, зацікав мене”. Це ваша освіта. Проявіть до неї інтерес і візьміть за неї відповідальність».

Вам може здатися, що автор дуже фрагментарно окреслює всі ці теми, не йдучи глибше в кожному окремому питанні. І до певної міри так і є. По-перше, про кожну складову екосистеми освіти можна писати окремі книжки (власне, вони вже написані, і їх багато, – сам Кен Робінсон є автором кількох: «Школа майбутнього», «Освіта проти таланту» та інші). По-друге, гадана поверховість дуже добре компенсується яскравими живими прикладами, яких автор має вдоволь завдяки своїй багаторічній праці на ниві освітніх реформ, а також завдяки широкому спілкуванню з читачами своїх книжок. Справді, кожний наведений у книжці приклад запрошує нас до глибшого ознайомлення.

Книжка «Ви, ваша дитина і школа» є чудовою добіркою рецептів та порад про те, як, перебуваючи всередині (еко)системи, намагатися не боротися з нею, але водночас змінювати її на краще, робити її більш відповідною до викликів часу.

Багато з цих прикладів ставлять питання руба і піддають сумніву поточний status quo. Взяти хоча б тему про «gar year» (перерву в освіті) – час, коли випускники шкіл замість негайного вступу до університетів намагаються знайти і зрозуміти свої здібності, таланти та покликання і для цього йдуть працювати та набувати якогось живого практичного досвіду. Цей досвід було б незле впроваджувати й в Україні, але подібні речі ніколи не робляться «згори», через постанови та накази уряду. До подібних кроків мають бути залучені всі рівні екосистеми тією або іншою мірою, щоби й у суспільстві, а в першу чергу в батьків тих самих учнів, усталилася думка, що це цілком нормально – не йти одразу до університету після школи.

І наостанок хочеться сказати кілька слів про важливість позиції батьків у навчанні власних дітей. Як підтверджує сам автор, сучасний світ, на жаль, не є «спокійною гаванню». Ми маємо багато родин, у яких існують ті або інші проблеми, в яких може бути тільки хтось один із батьків або через фінансові потреби батьки важко працюють на кількох роботах і не можуть приділяти дітям достатньо уваги. Часто можна зіткнутися зі ставленням до школи як до сервісного центру з опцією «все враховано»: я віддаю вам дитину і плачу гроші (офіційно чи ні), а натомість ви забираєте в мене головний біль щодо навчання та виховання моєї дитини. Є й інша крайність – гіперопіка, коли батьки вирішують за власних дітей будь-які питання та не дають їм права вибору. Очевидно, що в кожного своє життя і тут немає

місця моралізаторству, але книжка «Ви, Ваша дитина і школа» тому так і називається, що дозволяє побачити більш гармонійний тип стосунків між усіма учасниками п'єси, яка називається «Освіта».

Тож гадаю, що ця книжка стане ще одним джерелом натхнення до змін у нашій екосистемі освіти. І ми й надалі будемо пропонувати нові сміливі рішення та проекти в освіті – як формальній, так і неформальній, і на різних рівнях. Власне, нам нема куди подітися – потрібно змінюватися відповідно до вимог часу.

Олексій Молчановський,
співзасновник освітньої платформи
українських масових онлайн-курсів
Prometheus

РОЗДІЛ ПЕРШИЙ

ОРІЄНТАЦІЯ НА МІСЦЕВОСТІ

Якщо ви – тато чи мама школярика, ця книжка для вас. Моя мета – допомогти вам забезпечити своїй дитині освіту, що гарантує їй продуктивне життя й самореалізацію. Протягом усієї кар’єри я працював у галузі освіти. І весь цей час сотні разів розмовляв з батьками про школу. Крім того, я й сам тато і на власному досвіді переконався, що бути батьком – це не лише радість, а й виклик. А коли діти йдуть до школи, усе стає ще складніше. До того моменту ви відповідали переважно за їхній розвиток і добре здоров’я. А тепер віддасте їх мало не на цілий день у руки інших людей, які матимуть колосальний вплив на життя ваших дітей у роки їхнього найактивнішого становлення як особистостей.

У день, коли діти вперше йдуть до школи, емоції зашкалюють. Так хочеться, щоб їм подобалося вчитись, щоб вони знайшли вірних друзів і почувались у школі щасливими й натхненними. Водночас на душі стає тривожно. Школа тягне за собою цілу низку нових взаємин. Як діти ставитимуться до вчителів? Чи зможуть учителі розглядіти особливі таланти ваших дітей? А інші батьки й діти – як воно буде з ними? Чи зможе ваша дитина перестрибнути через нові соціальні бар’єри, чи навпаки – перечепиться через них і впаде? Не дивно, що того дня, коли дитина вперше йде до школи, у вас щось стискається в грудях. Здається, що все змінилось назавжди. Що ж, так воно і є.

Емма Робінсон (ні, вона мені не родичка) вчительює в Англії. А ще вона мама і знає, як воно – залишити дитину в школі в перший день. Емма написала вірш «Люба вчителько», якого поширили в соцмережах тисячі інших батьків. Ось уривок цього вірша: